

VÝZNAMNÁ POLSKÁ PRÁCE O DIFÚZI INOVACÍ

Wacław Makarczyk *Przyswanię innowacji. Ossolineum, Wrocław — Warszawa — Kraków — Gdańsk 1971, s. 232.*

Ojedinelé postavení v marxistické literatuře o difúzi inovací zaujímá práce Dr. W. Makarczyka, vědeckého pracovníka Institutu filosofie a sociologie PAN ve Varšavě. Je vyústěním intenzivního zájmu polského sociologa o problematiku difúze inovací, dosud většinou rozpracovávanou jen v západní vědě.

Makarczyk, který si je vědom prudkého rozvoje inovační literatury ve světě (zhruba od čtyřicátých let), snaží se tento trend nejen prostě zaznamenat, ale výběrem vystopovat pozitivní přínos světové sociologické vědy o inovacích a sám přispět k budování marxistické teorie o difúzi inovací. Autor staví nejen na kritické analýze západních teorií difúze inovací, ale také na kontinuitě polského bádání v dotyčné oblasti.

Makarczykova práce není jen ryze teoretickou, ale má svůj význam i metodologicko-empirický; neboť marxistickou teorii difúze inovací ilustruje nejen empirickými daty, ale i metodologickými experimenty, jež souvisí s jeho osobní účastí na výzkumu.*) Výzkum byl součástí mezinárodního srovnávacího projektu „Difúze technických inovací v zemědělství**), jehož se Polsko aktivně zúčastnilo ve všech fázích projektu (1966 až 1971). Podnět k projektu i teoreticko-metodologické studie, založené na výzkumu, pocházejí z Polska.

V souladu s tím, že citovaný výzkum byl již tradičně***) orientován na zemědělské inovace, je i Makarczykova publikace přednostně zaměřena na problematiku sociologie venkova a zemědělství, i když je uvažována v kontextu obecné znalosti procesů difúze inovací. Práce o celkovém rozsahu 232 stran je rozdělena do 7 kapitol; kromě nich je vybavena bohatou metodicko-tabulkovou a bibliografickou přílohou a souhrnem v anglickém a ruském jazyce.

V úvodní kapitole autor posuzuje terminologii a definice základních pojmů Rogerse, Barnetta, Wilkeninga, Katze, Levina a Hamiltona. Autor se neomezuje jen na kritické posouzení, ale seznamuje s vlastní definicí inovace. Chápe inovaci jako takovou kulturní hodnotu, která v daných časových a prostorových podmínkách je uvažována jako nová.

Druhá kapitola je věnována předchůdcům a současným výzkumným trendům. Je zde záměrně oživen starý spor mezi difúzionismem a evolucionismem v antropologii; dilema těchto dvou škol posuzuje z marxistických pozic. S respektem hodnotí přínos polských sociologů a antropologů, kteří sice ještě převážně neuzívali termínu inovace, ale rovněž se zabývali způsoby šíření idejí.

Nacházíme zde analýzu různých výzkumných proudů ve světové vědě o ino-

*) B. Gałęski, W. Makarczyk and L. M. Szwengrub: Cross-National European Research Project on the Diffusion of Technical Innovations in Agriculture. Vienna 1969.

**) Srovnávací výzkum ve vybraných socialistických zemích (Polsko, Československo, Rumunsko) a ve Francii organizovalo Evropské koordinační středisko (UNESCO) pro výzkum a dokumentaci ve společenských vědách (se sídlem ve Vídni).

***) Doménou teoretických a empirických studií o difúzi inovací je již dlouho ve světě oblast rurální sociologie.

vacích. Přednostně se zabývá analýzou šesti výzkumných oblastí v USA; Rogers je klasifikoval (1962) podle délky tradice v tomto pořadí: antropologie, raná sociologie, rurální sociologie, výchova a vzdělávání, průmysl a sociologie medicíny.

Shodně s Rogersem je konstatováno, že nejdynamičtější rozvoj zaznamenala inovační literatura z rurální sociologie. Dokumentujeme-li to počtem publikací, pak rurální sociologie má naprostou převahu.*)

Třetí metodologická kapitola obsahuje podrobný popis metod a technik aplikovaných při výzkumu difúze, zejména metody sběru dat a jejich interpretace. Autor nás seznamuje rovněž se svým metodologickým experimentem, který podnikl při studiu zemědělských inovací (1970). Experiment byl založen na metodě „opětovného dotazování“: odpovědi, které po několika týdnech opakovaly dřívější sdělení, byly považovány za konzistentní (při opětovném dotazu shodné rysy v odpovědi). Konzistence byla jedním z kritérií reliability. Tato kapitola je zvláště cenná tím, že předvádí různé modely difúzních procesů s cílem konstruovat i jejich predikční modely.

Čtvrtá kapitola se zabývá determinanty difúzního procesu. Difúzní proces je především určen čtyřmi základními faktory:

- a) charakteristiky inovace,
- b) zprostředkující články (komunikační kanály),
- c) sociální prostředí,
- d) subjekt difúze.

V páté kapitole autor koreluje jednotlivé faktory se zaváděním inovací (kon-

krétně na příkladu korelace mezi daným faktorem a adopcí určité zemědělské techniky).

Hlavní koreláty zavádění inovací jsou: demografické, psychologické a ekonomické faktory, dále faktor sociálního statusu, informační zdroj, stadium difúzního procesu.

V šesté aplikační kapitole jsou diskutovány dvě problematiky:

- a) role institucí prosazujících modernizaci,
- b) příspěvek výzkumníků difúze v metodologii sociální predikce.

V závěrečné kapitole autor hodnotí jednotlivé přístupy, užití ve vědě o difúzi inovací. Jsou zde kritické poznámky na adresu prvního pokusu amerických sociologů, zejména E. M. Rogerse a A. E. Havense, vybudovat teoretický systém difúze inovací.

Makarčzyk uzavírá svou práci těmito postuláty:

a) Míra zobecnění inovace je určena předmětem difúze a jeho časovým a prostorovým určením. V případě technických inovací přistupuje i faktor finanční situace, který je schopen významně korelovat se zaváděním inovací.

b) Systematizace poznatků o difúzi inovací je pravděpodobně „výhodnější“ v rámci obecné teorie chování než v rámci teorie jednání.

Domnívám se, že Makarčzykova publikace sehraje v marxistické teorii difúze inovací obdobnou roli jako svého času Rogersova „Difúze inovací“ (New York 1962) v této západní literatuře. Práce má charakter inovační nejen svým předmětem zkoumání, ale celkovým pojetím.

Ing. Věra Tauberová

* V r. 1968 činil podíl publikací rurální sociologie 480 z celkového vzorku 1084 publikací o difúzi inovací. Údaj je převzat z Rogerse a Shoemakera (Communication of Innovations, N. York 1971).